



”יען אמר יאור לי ואני עשיתי”: קושי השיעבוד וההכנה למתן-תורה

שמעתי את נאקת בני¹ כתשובה על ”למה הרעותה לעם הזה” / מהות המצוות היא קשר וחיבור עם הקב”ה / גלות מצרים ככור הברזל לזכך את ישראל כהכנה למ”ת / ”על מה חרבה וכו’ שלא ברכו בתורה תחילה”

בסיום הפרשה הקודמת¹: ”וישב משה אל ה’ ויאמר: א-דני למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתיני. ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך”. והמענה בתחילת פרשתנו²: ”וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה’. וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב . . וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי. לכן אמור לבני ישראל אני ה’, והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים . . והצלתני . . וגאלתי . . ולקחתי אתכם לי לעם . . והבאתי אתכם אל הארץ וגו’”.

ולכאורה, מה תשובה השיב לו הקב”ה למשה רבינו: זאת אשר ”שמעתי את נאקת בני גו’ ואזכור את בריתי . . והוצאתי וגו’” יכול הי’ להיות תיכף כשבא משה לפרעה או קודם, ולמה הי’ צריך ל”ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה”?

(1) ה, כא ואילך.

(2) ו, ב ואילך.

לקראת שבת

5

אדרבה, ה"ואזכור את בריתי" הי' צ"ל הרבה זמן מקודם לכן, כאשר משרע"ה עוד הי' במדין "וישמע אלקים את נאקתם"³ – ומה הי' צריך ל"תכבד העבודה"?

ומוכרח, שהשלימות של ה"ואזכור גו' והוצאתי גו'" תלו' ועומדת בזאת אשר עם בני-ישראל יעברו דוקא את קושי השיעבוד. וכפי שיתבאר לפנינו (א' הביאורים בזה).

מהותה של גלות מצרים וסיבתה – הוא הכנה והכשרה למתן-תורה⁴:

בין העניינים העיקריים שנתחדשו במתן-תורה, הוא עניין המצוות. וידוע המבואר בלקוטי-תורה (לבעל התניא)⁵ ש"מצוה" היא מל' "צוותא וחיבור". דלולי המצוות, בלתי באפשרי לאדם תחתון, נברא, להיות בקישור והתאחדות אמיתית עם הבורא ית"ש, דאין ערוך אליו יתברך. ואלא, שהקב"ה ברחמיו המרובים נתן לנו מצוות שכשנקיים אותם – נעשה רצונו. ועשיית הרצון של הקב"ה – היא ההתקשרות אליו. ובל' התניא קדישא⁶: "ואי אפשר לדבקה בו ית' כי אם בקיום רמ"ח פיקודין". ונמצא, שהמצווה מקשרת ומחברת את האדם העושה עם הקב"ה הבלתי-מוגבל, מצווה המצוות.

ובאמת, שבעיון במהות המצוות אפשר לראות כמה פנים. דבוודאי יש טעם למצוות: יש מצוות שיש עליהם טעם ידוע (משפטים) ויש מצוות שהטעם עליהם אינו ידוע (חוקים). ועניין הטעם הוא שקיום המצוות מביא תועלת גשמית או רוחנית ("ויצוינו ה' . . . לטוב לנו כל הימים") – ולפי הבנה זו, עניין המצוות הוא לתועלת האדם, דמצד רחמי השי"ת עלינו נתן לנו "נר מצוה ותורה אור"⁸ להורות לנו "דרך חיים ותוכחת מוסר". וא"כ אין כאן התקשרות עם הקב"ה, ורק להיפך – דרך טובה להולך בעולם הזה.

אבל בהבנה העמוקה יותר, המצוות הם "שלוחי ה"⁹. רצונו ית' שלמעלה מטעם, "נחת רוח לפניי שאמרת ונעשה רצוני"¹⁰ – דכביכול הוא ית' צריך שיקיימו את המצוות, וכאשר ישראל מקיימים את המצוות ה"ה משלימים את רצונו ית', וזוהי ההתאחדות עמו. ועניין זה ישנו בכל המצוות כולן, לא מיבעי אלו שהן בגדר ד"חוקים" אלא גם ה"משפטים" שהן "מצוות שכליות" אף הם במהותן אינן

(3) שמות ב, כד.

(4) תורה-אור מט, א. עד, סע"א ואילך. ובכ"מ.

(5) בחוקותי מה, ג. ובכ"מ.

(6) פרק ד.

(7) דברים ו, כד.

(8) משלי ו, כג.

(9) "היו מכבדין את המצוות שהן שלוחי" (תנחומא ויגש ו).

(10) ויקרא א, ט פרש"י ד"ה ניחוח.

אלא רצונו ית' שלמעלה מהטעם.

וכיוצא בזה הוא בענין לימוד התורה שנתחדש במ"ת: התורה הק' ה"ה חכמתו ורצונו של הקב"ה. אף-על-פי שהתורה "נסעה וירדה"¹¹ בשכל האדם, אין זאת ח"ו שהיא שכל אנושי, אלא היא תורת ה' שירדה למטה באופן כזה שגם נברא יוכל ללמדה ולהתאחד דרכה בקב"ה. וכל' הזה"ק¹²: "ישראל מתקשראן באורייתא, ואורייתא בקוב"ה".

[משום הכי אמרו רבותינו "על מה חרבה וכו' שלא ברכו בתורה תחילה"¹³ – כיוון שרק ההכנעה והביטול ל"נותן התורה" מסוגלת לתת ללומד תפיסה אמיתית בתורה, כלומר: ביטול השכל האנושי והתקשרות עם נותן התורה¹⁴].

נמצא שעניין עיקרי במתן-תורה הוא ההתקשרות בין האדם הנברא לבוראו – דבר זה יכול להיות רק מצד הביטול לה', וקיום המצוות (לא מצד הטעם שלהם, ורק) מפני שהם הרצון העליון. ולזה הי' צריך להיות מקודם שיעבוד מלכויות במצרים.

בנוגע לשיעבוד מצרים נאמר¹⁵: "ואתכם לקח ה' והוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כהיום הזה" – דמצרים נמשלה ל"כור הברזל" שמחממים את המתכות בחום חזק מאוד כדי להוציא את כל הסיגים. וכמו שרואים במוחש שכאשר באים על אדם יסורים, רח"ל, נעשה הוא מזוכך והוא מאבד את כל הישות והמציאות שלו, ותמורת זאת הוא נעשה עניו ושפל.

ולכך היו צריכים בני" לעבור את "כור הברזל" דמצרים, כדי להיעשות מזוככים וכלים המחזיקים ברכה – לקבל את התורה והמצוות מתוך ביטול והכנעה גמורה, ואז קיום המצוות יהי' באופן כזה שמקיים את המצוות כדי לעשות את רצונו ית' – שאזי המצווה היא "צוותא וחיבור" בינו לבין הקב"ה. ועד"ז בתורה, שאין היא שכל אנושי ולימודה הוא כדי להתאחד עם נותנה הבלתי-בעל-גבול.

דוקא "קושי השיעבוד" הוא זה שהביא לשלימות הצירוף בכור הברזל, ועשה את ישראל ראויים למתן-תורה – ומכיוון שכן, בטלה מיד גלות מצרים וישראל זכו לגאולה.

ובאמת החידוש דמתן-תורה אינו רק לישראל. דבמתן תורה כאשר "וירד הוי' אל הר סיני"

(11) ל' התניא פ"ה. וראה שם בארוכה בכל המדובר כאן.

(12) זח"ב עג, א.

(13) נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב.

(14) וראה ב"ח לטאו"ח סמ"ז. ובכ"מ.

(15) דברים ד, כ.

נתחדש שהעולם ומלואו יכולים להיות "משכן" ודירה לו ית', ע"י קיום התורה והמצוות בחפצים גשמיים. ועבור זה ה' צריך שגם העולם יזדכך ויצטרף כהכנה לזה. וכאמור לעיל, המהות של קבלת התורה הוא הביטול וההכנעה – והיפוכו הוא הישות והגאווה.

קודם מ"ת ה' העולם וכל אשר בו במצב כזה נחות, שהרגישו רק את מציאות עצמם ולא רצו להכיר במי שאמר והי' העולם. ובמיוחד ארץ-מצרים, ערוות הארץ, שבה הי' הישות והפירוד מהאלוקות ביותר. וכמו שאמר פרעה¹⁶: "מי ה' אשר אשמע בקולו", "לי יאורי ואני עשיתיני"¹⁷, ובאשר מצרים הייתה המלכות המושלת בכיפה¹⁸ על כל העולם כולו – הי' העולם במעמד ומצב שאיננו מתאים לקבלת התורה.

ועל כן היתה צריכה להיות ההכנה של "וידעו מצרים כי אני הוי"¹⁹. בעשרת המכות ששברו והכניעו את פרעה והנהגתו. במכות נתגלה ש"אין עוד מלבדו" ורק הקב"ה לבדו מנהל את העולם והטבע. ובאמת פעלו המכות ביטול והכנעה בקליפת מצרים, שגם פרעה הודה "ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים"²⁰.

בעומק יותר: בתורה נאמרו ב' טעמים לעשר המכות: א) "וידעו מצרים כי אני הוי"²¹. ב) "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי"²¹ שהוא כעונש על "ועבדום ועינו אותם"²². ובפשטות ה"ה ב' עניינים נפרדים: האחד הוא כמבואר למעלה, להביא את מצרים והעולם כולו להכרה במציאות ה', שזהו ההכשר וההכנה למ"ת, והב' כעונש על עינויים של בני ישראל. אך באמיתיות ב' הטעמים חד המה, כדלהלן.

חז"ל תיקנו לקרוא הפטרה מדברי הנביאים, בעניינים שהם "מענין הפרשה"²³. והפירוש הפנימי בזה, שאותם ההוראות ("תורה מל' הוראה"²⁴) שישנם בהקריאה – ישנם גם בהפטרה. אלא שבקריאה הובאו ההוראות ביתר רמז וכלל, ובהפטרה נפרטו יותר ובאים בגילוי.

[ובזה יומתק מה שתקנת הפטרה לא בטלה גם לאחרי שבטל טעמה (שגזרו שלא לקרות

(16) שמות ה, ב.

(17) יחזקאל כט, ג. ועד"ז שם ט.

(18) מכילתא בשלח יד, ה.

(19) בשלח יד, יח.

(20) ט, כז.

(21) לך טו, יד. וברש"י שם.

(22) שם יג. וראה ברמב"ן שם.

(23) טוש"ע (ודאדה"ז) או"ח ר"ס רפד. טור ורמ"א שם סתכ"ח (ס"ח).

(24) זח"ג נג, ב.

לקראת שבת

יג

בתורה²⁵) – כיוון שהטעם הפנימי שבהפטורה הוא מצד ירידת הדורות, שזקוקים לפירוט וביאור ההוראה שבפרשה].

גם האמור, במהות השיעבוד דמצרים שהי' כדי להביא הכנעה ושפלות בלבנות ישראל ובעולם כולו, על מנת שיוכלו לקבל את התורה – נתפרש בהרחבה בהפטרה.

הפטרת פרשתנו היא נבואה על מפלת מצרים²⁶: "בן אדם שים פניך על פרעה מלך מצרים והנבא עליו ועל מצרים כולה . . . כה אמר ה' אני הנני עליך פרעה מלך מצרים . . . אשר אמר לי יאורי ואני עשיתני . . . וידעו כל ישרי מצרים כי אני ה' יען היותם משענת קנה לבית ישראל . . . לכן כה אמר ה' אני הנני מביא עליך חרב והכרתי ממך אדם ובהמה . . . וידעו כי אני ה' יען אמר יאור לי ואני עשיתי...".

והיינו, שבהפטרה מחבר ב' העניינים "היותם משענת קנה לבית ישראל" ו"יען אמר יאור לי ואני עשיתני" – שב' העניינים האלו חד המה. ומה טעם קאמר: מה טעם היו מצרים "משענת קנה לבית ישראל" (שלא קיימו הבטחתם), ועד"ז בפרשתנו, מה טעם קיימו מצרים "ועבדום ועינו אותם" בכזו אכזריות היוצאת מגדר אנושי – "יען אמר יאור לי ואני עשיתי" – בשביל הישות והגאווה שלהם, שחישבו בגסותם שאין בעה"ב לבירה זו.

ואם-כן, טעם המכות ושבירת מצרים חד הוא: להסיר את הגאווה והישות של קליפת מצרים, "וידעו מצרים כי אני הוי'", מכיון שכל זה הביא לשיעבוד ישראל בעבודה קשה במאוד. – וע"י שבירת מצרים, והכנעת ישראל לקב"ה זוכים לקבלת התורה ולהתקשרות אמיתית בנותן התורה.



(25) כמבואר בשו"ע שם.

(26) יחזקאל כט.